

Det för/senmoderna familjehemmet

– En kvalitativ studie om föreställningar kring
familjeliv och föräldraskap inom
familjehemsvården

Abstract

Author: Christian Riderelli

Title: The pre/postmodern foster home

Supervisor: Mats Hilde

The aim of the study was that in the light of societies individualization, examine foster parents and social workers perspective on family life and parenthood in the foster care. The method of the study was qualitative with semi-structured interviews. Three foster home and four social workers were interviewed. The questions that were asked were mostly about family life, parenthood, caring, gender roles and the cooperation between the foster homes and social workers. The empirical material were analyzed with prior research and with the theory of governmentality. The result showed that both foster parents and social worker have a postmodern perspective about caring and gender roles. When it comes to family life, the collectivism was much more important and present than the individualism which is in contrast to the postmodern family life where individualism plays an important role. A conclusion was: despite that the interviewees mostly had a postmodern thinking about gender roles and parenthood/family life, the foster care were directed towards a premodern family life where caring and the collective interests comes before the individual interests.

Keywords: foster home, foster care, postmodern, family life

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Problemformulering.....	5
1.3 Syfte.....	6
1.4 Frågeställningar.....	6
2. METOD	6
2.1 Kunskapssyn.....	6
2.2 Val av forskningsmetod.....	8
2.3 Insamling av data – den kvalitativa halvstrukturerade intervjun.....	9
2.4 Urval.....	9
2.5 Tillvägagångssätt.....	10
2.6 Databearbetning och analys.....	11
2.7 Litteratursökning.....	12
2.8 Förförståelse.....	12
2.9 Validitet.....	13
2.10 Reliabilitet.....	13
2.11 Generaliserbarhet.....	14
2.12 Etiska överväganden.....	14
2.13 Avgränsningar.....	15
2.14 Källkritik.....	15
3. Tidigare forskning och teoretiska perspektiv	16
3.1 Familjens utveckling.....	16
3.2 Det senmoderna familjelivet.....	18
3.3 Föräldraskap inom familjehemsvården samt familjehemsföräldrars samarbete med socialtjänsten.....	19
3.4 Governmentality.....	20
3.4.1 Governmentality och BBIC.....	22
4. Resultat och analys	23
4.1 Familjehemsföräldrars respektive socionomers föreställningar kring roller, familjeliv och föräldraskap i ett familjehemsuppdrag.....	23
4.2 Från senmoderna familjeperspektiv mot ett förmodernt familjeliv inom familjehemsvården.....	26
4.3 Hur familjelivet och föräldraskapet inom familjehemsvården ser ut i praktiken.....	28
4.4 Sammanfattning av analysens väsentliga delar.....	31
5. Slutdiskussion	33
Referenser	37
Bilaga 1	39
Bilaga 2	40
Bilaga 3	41

Förord

Denna uppsats hade inte kunnat genomföras om inte de som deltagit i undersökningen hade ägnat tid och engagemang på den. Jag vill därför tacka alla intervjupersoner som öppenjärtligt svarat på frågor som av många säkerligen skulle kunna uppfattas som väldigt privata. Det är min förhoppning att intervjuerna varit lika intressanta och givande för er som de varit för mig.

Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare, Mats Hilde som under arbetets gång bidragit med kritisk granskning, goda råd samt relevant litteratur.

Christian Riderelli

Lunds universitet, 2009-12-27

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I början av år 2007 satt jag med en vän på Mittuniversitetets restaurang i Östersund och samtalade om familjer i allmänhet, då han berättade att hans syster var en familjehemsmamma. Han berättade om att hans systers familj hade på uppdrag av socialtjänsten fostrat flera barn under en längre period. Det var genom den här vännen jag först kom i kontakt med begreppet familjehem på ett djupare plan. Ämnet fångade genast mitt intresse och väckte många funderingar kring familjehem som familj. Det som främst väckte mitt intresse var hur en familj påverkas av ett familjehemsuppdrag, hur familjens konstellation kan se ut samt hur familjehemsföräldrar samt socialtjänsten bär sig åt för att se till att placeringarna blir lyckade. Dessa funderingar resulterade senare under min socionomutbildning i två arbeten som berör familjehemsvården.

Familjehemsvård har sedan länge setts som det främsta alternativet till det biologiska hemmet och har också varit den dominerande vårdformen för barn som placerats utanför det egna hemmet. Genom denna vårdform är det möjligt att erbjuda det placerade barnet en tillhörighet i en familj med personlig närhet samt personkontinuitet (SOU 2009:68). Ett familjehemsföräldraskap innebär att man tillsammans med sociala myndigheter och det placerade barnets egna föräldrar har ett gemensamt ansvar för det placerade barnets utveckling (Körner, 2005). Ca 10 % av barnen som placeras, placeras i tidig ålder och är i vård i mer än 10 år. För dessa barn, som placeras i tidig ålder, är enligt SOU 2009:68 familjetillhörigheten viktigast. Familjehemsföräldrar är arvoderade uppdragstagare åt socialnämnden men är inte anställda (SOU 2009:68). Enligt Körner (2005) är familjehemmets första uppgift och utmaning att skapa, ge trygghet och stimulans till det placerade barnet. Detta är nödvändigt för att det placerade barnet skall kunna knyta an till familjehemsföräldrarna (Körner, 2005). Anknytning eller tillgiven bindning som Carlo Perris (1996) skriver om i sin bok innebär en ömsesidig relation mellan barnet och minst en huvudperson som vanligtvis är modern eller ett moderssubstitut. Höjer (2001) skriver i sin avhandling om att det ofta är kvinnor som har huvudansvaret för omsorgen om det placerade barnet. Vidare menar hon att familjehemmen i många fall har en traditionell rollfördelning mellan varandra där kvinnan tar ansvar för hemmet och omsorgen medan männen har försörjarrollen.

Detta leder mig in på problemformuleringen då den typ av ansvar för omsorgen som kvinnor tidigare innehaft inom familjen inte är lika tydlig längre (Bäck-Wiklund, 2003).

1. 2 Problemformulering

Under de senaste decennierna har de västerländska samhällena enligt Giddens (2003) genomgått förändringar i familjelivet som för hundra år sedan varit otänkbara. Tidigare fanns det tydliga könsroller vilket innebar att kvinnan ansvarade för omsorg och det mesta som rörde hemmet medan mannen hade en försörjande roll och var familjens ansikte utåt. I samband med att även kvinnor kom ut på arbetsmarknaden påbörjades en individualiseringsprocess i samhället där de egna behoven fick ett allt större utrymme (Roman, 2003). Hur fördelningen mellan individualitet och omsorg ser ut är enligt Bäck-Wiklund (2003) avgörande för hur nära relationer och identiteter utformas. Detta innebär att ju mer individualiserat det är desto mindre utrymme finns det för omsorg.

Då både kvinnor och män har etablerat sig på arbetsmarknaden har forskningen som studerat familjeliv enligt Giddens (2003) menat att individualiseringen har skett på bekostnad av omsorgen. Giddens menar att den traditionella kärnfamiljen med de tydliga könsrollerna gradvis har försvagats eller försvunnit mot andra hälften av 1900-talet. En ny situation inom familjer har uppstått där rollerna inte är lika tydliga längre. Då den tidigare givna omsorgsrollen försvunnit i och med samhällsutvecklingen präglas det senmoderna familjelivet av ett omsorgsunderskott jämfört med det förmoderna familjelivet (Schultz-Jørgensen, 1999).

I ljuset av att samhällsförändringar har lett till ändrade familjeliv med ökat individualisering och att den tydliga könsbundna omsorgsrollen inom hemmets väggar försvunnit (Roman, 2004) vore det intressant att undersöka huruvida familjehemsvården följt med i individualiseringen och familjelivsutvecklingen som samhället i övrigt har gått igenom. Problemet finner jag i att familjehem enligt Höjer (2003) präglas av ett omsorgsöverskott till skillnad från den senmoderna familjen som snarare präglas av ett omsorgsunderskott till följd av den individualiseringsprocess som samhället gått igenom under andra hälften av 1900-talet. Detta får mig att reflektera kring huruvida familjehemsvården fastnat i det förmoderna familjelivet och hur socialtjänsten i så fall påverkar familjehemmets familjeliv. Det är socialtjänsten som har makten och som ansvarar för att de placerade barnen placeras i familjehem som gynnar barnens utveckling. Enligt Bowlby (1988) är rätt föräldrabetende en

huvudnyckel till nästa generations psykiska hälsa och därför är det relevant att undersöka hur, eller på vilket sätt familjehemsvården följt med samhällets familjelivsutveckling.

1. 3 Syfte

Syftet är att undersöka vilka föreställningar familjehemsföräldrar och socialsekreterare har om familjeliv och föräldraskap inom ramen för familjehemsvården.

1. 4 Frågeställningar

- Hur talar familjehemsföräldrar och socialsekreterare om könsroll och omsorg?
- Hur talar familjehemsföräldrar och socialsekreterare om familjeliv och föräldraskap inom ramen för familjehemsvården?
- Hur påverkar socialtjänsten (uppdragsgivaren) familjehemmen (uppdragstagaren) i familjelivet och i familjehemsföräldraskapet?

2. Metod

Detta avsnitt redogör för vilken forskningsmetod som används, kunskapssynen och hur jag har kommit i kontakt med informanterna samt hur informationen samlats in. Vidare redogörs det för vilka avgränsningar som gjorts samt hur databearbetningen gått till. Även studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet diskuteras. Kapitlet innehåller även en redogörelse för de etiska överväganden som gjorts under studiens gång.

2.1 Kunskapssyn

I min undersökning avser jag att med hjälp av familjehemsföräldrars och socialsekreterares subjektiva berättelser öka min förståelse för studiens syfte och frågeställningar. Mitt forskningsperspektiv är hermeneutiskt där något som tidigare varit främmande och obekant omvandlas till något mer begripligt. Hermeneutik kan både ses som en metod och som grundläggande mänsklig reflektion (Thomassen, 2007). Hermeneutiken bygger på tolkning av texter och syftet med denna typ av tolkning är att skapa en förståelse av den aktuella textens mening. Materialet från intervjuerna jag genomför transkriberas för att bli en tolkningsbar text (Kvale, 1997). Begreppet hermeneutik avser en sammansatt tradition av teorier om tolkning. Med andra ord innebär hermeneutik förståelse som metod där syftet inte är att förklara texter

eller fenomen utan att förstå dem. Hermeneutik används inom humanvetenskap där syftet är att förstå människoliv så som det uppenbaras i en mängd uttrycksformer (Thomassen, 2007).

Inom samhällsvetenskap har två inriktningar turats om att vara tongivande. Enligt Thomassen (2007) brukar hermeneutik ofta jämföras med positivism som är en annan vetenskapsfilosofisk inriktning. Medan positivism eftersträvar objektivitet och har sina rötter inom naturvetenskap intresserar sig hermeneutiken även för det subjektiva. Syftet mellan inriktningarna skiljer sig åt. Medan positivism har som syfte att förklara observerad empiri och verifiera dessa strävar hermeneutik efter att förstå eller tolka. Hermeneutiker menar att de vetenskaper som utforskar den människoskapande verkligheten är helt annorlunda den vetenskap som utforskar den fysiska naturen. Det går inte att verifiera observerad empiri då människoverkligheten är oförutsägbar och beroende av olika kontexter som historiska, sociala eller kulturella. I denna undersökning är det den människoskapande verkligheten som studeras vilket gör att det hermeneutiska forskningsperspektivet är mer relevant än exempelvis just den positivistiska.

Hade undersökningen genomförts i en era då det positivistiska forskningsperspektivet varit det tongivande hade min studies validitet med stor sannolikhet ansetts varit låg. Dock är mitt forskningsperspektiv hermeneutiskt och min metod kvalitativ samtidigt som kunskapen enligt Kvale (1997) idag även betraktas som en social konstruktion av verkligheten där validitet skapas genom dialog och konkurrerande tolkningar. Sanningen är med andra ord i den senmoderna forskningen inte absolut. Därför anser jag att förutsättningarna för denna studies validitet med det hermeneutiska forskningsperspektivet bör vara goda.

Metodologiskt tolkar hermeneutiken mening/fenomen utifrån kontexten eller meningssammanhanget. En lyft arm kan exempelvis både tolkas som en hälsning eller ett hot (Thomassen, 2007). Området jag avser att undersöka kan också tolkas på olika sätt då jag undersöker familjehem som familjeform som både är en familj samtidigt som det är en samhällsåtgärd med andra förutsättningar än familjer som inte grundas på en intervention.

Syftet med undersökningen är att utifrån intervjupersoners subjektiva berättelser undersöka de föreställningar som finns kring familjeliv och föräldraskap. Då den vetenskapsfilosofiska inriktningen är hermeneutisk är metoden av kvalitativ karaktär anpassat efter undersökningens syfte.

2.2 Val av forskningsmetod

Tillvägagångssättet är induktivt eftersom det inte finns några klara hypoteser och jag närmar mig en verklighet jag inte har större kunskaper om. Målet är att skapa största möjliga förståelse för undersökningens problemområde (Halvorsen, 1992). Därför är studien av kvalitativ karaktär. Den kvalitativa forskningsmetoden har som mål att beskriva och förstå hur de människor som deltar i studien upplever centrala delar av sin livsvärld. Fördelen med kvalitativa intervjuer är att den som genomför studien med ett sådant intervjusamtal kan få en ökad förståelse för människors uppfattningar om ett ämne (Kvale, 1997). Med den kvalitativa metoden studeras en eller några få miljöer vilket innebär att metoden går mer på djup än på bredd. Förhållandet mellan forskaren och miljön eller de personer som studeras blir således mer tätt än i den kvantitativa metoden som mer går på bredd än på djup. När det gäller kvalitativa metoder är det texten som är det centrala uttrycket och arbetsmaterialet eftersom forskaren skriver ner sina observationer eller intervjuinnehåll (Repstad, 1999). Nackdelen jag ser med den kvalitativa metoden är att det är svårare att undersöka större grupper och strukturella förhållanden då det är en eller några få miljöer som studeras. Det är också fallet i denna studie. För att kunna få relevanta resultat gällande större grupper samt strukturella förhållanden skulle den kvantitativa metoden vara mer lämplig för studien. Dock är forskningsperspektivet hermeneutiskt och jag avser att ta del av intervjupersonernas subjektiva berättelser vilket gör den kvalitativa metoden mest lämplig för denna studie.

Genom studiens syfte och frågeställningar vill jag få en ökad förståelse kring de föreställningar familjehemsföräldrar och socialsekreterare har om familjeliv och föräldraskap. Med andra ord en kunskap som innefattar intervjupersonernas egna tankar och upplevelser. Metoden ger möjlighet till att kunna gå djupare i intervjupersonernas tankar och subjektiva upplevelser. Den kvalitativa forskningsmetoden ser jag som en lämplig metod som både passar studiens syfte med frågeställningar och den hermeneutiska kunskapssynen.

2.3 Insamling av data - den kvalitativa halvstrukturerade intervjun

Studien genomförs med hjälp av halvstrukturerade kvalitativa intervjuer. Enligt Repstad (1999) består halvstrukturerade intervjuer av olika teman och relevanta frågor kopplade till dessa teman. En fördel med halvstrukturerade intervjuer är att det under intervjun finns möjlighet att göra förändringar beträffande frågornas form och ordningsföljd anpassat efter

syftet och frågeställningarna. Vidare ger det utrymme för följdfrågor. Intervjuaren ges på så sätt en ökad möjlighet att kunna följa upp informanternas svar och berättelser (Repstad, 1999). Även informanten ges i och med den halvstrukturerade intervjun möjlighet att själv påverka följdfrågorna och formulera sina egna svar vilket är relevant om jag som forskare vill ta del av informanternas subjektiva erfarenheter (Meeuwisse et al, 2008). En nackdel med den halvstrukturerade intervjun är risken för intervjuareffekten vilket även diskuteras under rubriken reliabilitet. Intervjuareffekt innebär att intervjuaren påverkar informantens svar genom exempelvis ledande följdfrågor (Halvorsen, 1992).

2.4 Urval

För att kunna svara på syftet och frågeställningarna har jag valt att intervjua socialsekreterare som arbetar eller har arbetat med familjehem samt familjehemsföräldrarna i de familjehem jag hade för avsikt att undersöka. Totalt är det 4 socialsekreterare och 3 familjehem jag har intervjuat. Intentionen har varit att komma i kontakt med familjehemsföräldrar som varit verksamma som familjehem för placerade barn som är under 10 år gamla, där placeringar har varit tänkta att vara tills barnen blir myndiga. På så sätt finns det bättre förutsättningar till att utveckla nära relation mellan de placerade barnen och familjehemsmamman än om jag hade fokuserat på kortvariga placeringar.

Att få tillgång till dessa familjehemsföräldrar kan vara svårt eftersom det endast är 10% av de barn som blir placerade som placeras i en tidig ålder och förblir i familjehemsvård under en längre period (SOU 2009:68). Kontakt med familjehemmen valde jag därför att få genom att kontakta socialtjänsten som har kunnat hjälpa mig med att hitta intervjupersoner. Detta kallas snöbollsmetoden. Snöbollsmetoden innebär att personer som kan vara intressanta för intervjun söks upp. Genom dem söker man ytterligare personer som kan ha kunskap inom området man avser att undersöka eller som kan vara intressanta intervjupersoner (Halvorsen, 1992). Denna urvalsmetod anser jag vara lämplig eftersom det är socialtjänsten som ger uppdrag åt familjehem och de kan på så sätt hjälpa mig att komma i kontakt med familjehem som de själva också anser skulle kunna vara relevanta för undersökningen.

En risk jag ser med denna metod är att jag inte har full kontroll över vilka familjehem jag träffar då det är genom socialtjänsten jag kommer i kontakt med mina intervjupersoner. Samtidigt är fördelen att de som arbetar med familjehem har större kunskap och erfarenhet än mig inom området och kan således hjälpa mig att komma i kontakt med familjehem som är

relevanta för min undersökning som har vissa avgränsningar. Därför är socialtjänsten en resurs för undersökningen som är relevant att använda. Av de tre familjehem som jag intervjuat har två av dem barn placerat hos sig sedan barnen var spädbarn.

När det gäller socialsekreterarna har jag strävat efter en variation i deras arbetsuppgifter för att kunna få olika perspektiv på hur de arbetar med och ser på föräldraskap och familjeliv inom ramen för familjehemsvården. Socialsekreterarna har varit familjehemsansvariga, handläggare samt kuratorer. De har olika arbetsuppgifter och deras kontakt med familjehemmen skiljer sig också åt. Personerna som intervjuades kallar jag för informanter och inte för respondenter. Skillnaden mellan informant och respondent är att informanter är personer med lokalkännedom (Repstad, 1999). Praktiska förhållanden som geografiskt avstånd var goda vilket underlättade undersökningen eftersom både jag som intervjuade och informanterna bor i södra Sverige och kunde träffas inom kort varsel.

2.5 Tillvägagångssätt

Kontakt togs via telefon med de tilltänkta informanterna då de informerades om studiens syfte och tillfrågades om de skulle vara intresserade av att delta i undersökningen. Enligt överenskommelse med informanterna skickades det halvstrukturerade frågeformuläret (se bilaga 2 och 3) med e-post tillsammans med etisk information (se bilaga 1) som exempelvis att deras deltagande i undersökningen är anonymt. Därefter togs ny kontakt via telefon för bokning av intervjutid.

Det halvstrukturerade intervjuformuläret skickades till informanterna innan intervjuerna genomfördes för att informanterna skulle ges möjlighet till att förbereda sig. Det kan finnas en viss risk med på ett förhand utskickat intervjuformulär till att informanterna svarar på ett på förhand tillrättalagt sätt än om de inte skulle få möjlighet till att förbereda sig vilket kan medföra att svaren inte blir lika personliga. Samtidigt är det halvstrukturerade intervjuer jag har valt att använda mig av som har gett mig möjligheten till att ställa följdfrågor vilket bör resultera i subjektiva svar. Risken med att inte skicka ut intervjuformuläret på förhand skulle kunna vara att informanterna kan visa en mindre benägenhet till att vilja delta i undersökningen om de inte har klart för sig vilka frågor det är de ska svara på samt att de under intervjun eventuellt inte skulle förstå frågorna lika bra som de har möjlighet till med hjälp av förberedelse.

Intervjuerna har efter överenskommelse med informanterna genomförts där det främst passat dem. Intervjuerna inleddes med att intervjupersonerna informerades om forskningsetiska principer. Intervjuaren redogjorde för syftet med studien samt att informanterna är anonyma gentemot allmänheten. Informanterna blev även upplysta om att deras deltagande är frivilligt, att de själv fick välja vilka frågor de ville svara på samt att de kunde avbryta deras medverkan i studien utan att detta medför några negativa konsekvenser för dem. Intervjuaren inhämtade även informanternas samtycke till att delta i studien samt deras godkännande att vid intervjun använda bandspelare. Intervjuaren informerade även om hur informationen kommer att hanteras samt analyseras.

Samtliga intervjuer har spelats in på band med en bärbar bandspelare. Fördelen med att använda bandspelare är att intervjuaren kan koncentrera sig på ämnet och dynamiken i intervjun. En bandinspelad intervju ger även möjlighet till att lyssna om intervjun flera gånger. Vidare går det att enklare observera det icke-verbala beteendet hos informanterna vilket skulle vara svårare om jag som intervjuare istället antecknar under intervjuerna (Repstad, 1999).

2.6 Databearbetning och analys

För att kunna analysera intervjun underlättar det om informationen från intervjun finns på papper. Detta är också nästa fas i studien då de inspelade intervjuerna omvandlas till skriftlig form. Detta kallas för transkription (Skott, 2004). Intervjuerna har transkriberats ordagrant men i analysen har meningskoncentrering använts vilket innebär att informanternas svar formulerats mer kortfattat (Kvale, 1997). Kvale (1997) beskriver analysens sex steg i sin bok om den kvalitativa forskningsintervjun. Under analysen har jag utgått från det fjärde steget där den utskrivna intervjun tolkas. I denna undersökning har jag själv tolkat intervjuerna då jag är ensam författare till uppsatsen. Efter att jag skrivit ut transkriptionen av intervjuerna delade jag in dem i två kategorier: intervjuer med familjehemsföräldrar samt intervjuer med socialsekreterare. Efter att jag strukturerat intervjun eliminerade jag de material som var överflödigt och som jag inte avsåg att använda mig av under analysen som är anpassat efter studiens problem, syfte och frågeställningar. När jag väl tagit bort det oväsentliga materialet jämförde jag intervjuerna samt sökte efter mönster och regelbundenheter. Med hjälp av tidigare forskning samt teoretiska begrepp har jag lyft fram och granskat de intressanta resonemangen under analysdelen. Det är under analysdelen och slutdiskussionen jag försöker förstå och tolka intervjupersonernas tankegångar.

Namn som informanterna nämnt har avidentifierats i resultatet. Efter intervjuerna skrev jag ner mina reaktioner samt idéer som bandspelaren inte fick med. Detta har underlättat vid analysen då jag efter flera intervjuer exempelvis kan ha glömt vilka reflektioner jag hade under de olika intervjuerna (Repstad, 1999).

2.7 Litteratursökning

Sökningar om tidigare forskning har gjorts i Libris samt databasen CSA Social Sciences. Sökorden foster care, foster parents, foster home samt role har använts vid sökningarna i CSA Social Sciences. Utöver detta har information inhämtats på Internet och då på regeringens samt vetenskapsrådets hemsida. Vidare har flera bibliotek använts för inhämtning av tidigare forskning.

2.8 Förförståelse

En viss, subjektiv förförståelse och förkunskap har funnits till studien när det gäller familjehem. Denna förförståelse har, som det i bakgrunden beskrivs, bland annat skapats genom arbeten om familjehem under socionomprogrammet. En del av förförståelsen och förkunskapen är att uppdraget som familjehem är ett svårt uppdrag som är i en föränderlig fas då familjehem inte längre enbart fostrar det placerade barnet utan även aktivt ska ha kontakt med barnets biologiska familj (SOU 2009:68). Vidare har jag en förförståelse som jag fått då jag skrivit en uppsats om hur ett familjehems inre familjeliv gällande relationer kan påverkas av en placering. Dock är förkunskaperna begränsade gällande huruvida familjehem följt samhälls- och familjelivsförändringar.

Förförståelsen av de förändringar i ett familjehems inre familjeliv som äger rum är att de både kan vara negativa och positiva. Vad jag i ett tidigare arbete kommit fram till är att familjehemsföräldrarna upplever att de samarbetar på ett bättre sätt samtidigt som de kan känna att de har mindre tid för varandra och kan ha mindre tålamod för varandra på grund av påfrestningarna krävande placeringar kan innebära. Förförståelsen kring familjehemsföräldrarnas egna barn är att de ofta får mindre uppmärksamhet än vad de hade fått om de inte hade behövt dela föräldrarnas uppmärksamhet med de placerade barnen. De måste även ofta anpassa sig till uppfostringsmetoder som placerade barn kan kräva då familjehemsföräldrar oftast inte brukar göra några skillnader mellan de egna och de placerade

barnen. Dessa förkunskaper kan hjälpa mig att på ett bättre sätt kunna närma mig det område jag avser att undersöka. Jag har under arbetets gång ständigt haft mina förkunskaper i åtanke för att undvika att de i allt för stor utsträckning påverkar mig i insamlandet av materialet till denna undersökning.

2.9 Validitet

Med validitet menas i vilken utsträckning man undersökt det man avsåg att undersöka. Detta är något som berör hela forskningsprocessen och validering skall inte bara ses som en slutgiltig granskning av studien (Kvale, 1997). Halvorsen (1992) menar att de frågor som ställs om validiteten är följande: Mäter man det som man vill mäta? Har man undersökt det som man sade sig vilja undersöka? Är den kunskap man fått sann? För att öka validiteten är det enligt Halvorsen (1992) viktigt att samla in data som är relevanta för problemställningen. Vidare ska slutsatserna härledas utifrån premisserna för att de ska vara riktiga (Kvale, 1997). Denna studies problemformulering, syfte och frågeställningar har under forskningsprocessens gång ständigt varit i fokus för att öka studiens validitet. Frågeställningarna och intervjuguiden är anpassade efter syftet för att undersöka det studien avser att undersöka. Då studien är av kvalitativ karaktär med halvstrukturerad intervju som datainsamlingsmetod kan jag under intervjuerna följa upp intervjupersonernas berättelse och eventuellt ställa frågor om jag skulle vara osäker på vad de menar. Detta är en av den kvalitativa metodens starka sida som ökar validiteten i studien.

2.10 Reliabilitet

Reliabilitet syftar till att resultaten skall vara tillförlitliga och att olika undersökningar med samma syfte och metod bör, om ingenting förändrats i målgruppen, ge liknande resultat (Halvorsen, 1992). Då jag använder mig av intervjuer som datainsamlingsmetod och därmed får subjektiva svar bör sannolikheten till att få identiska svar vid annan undersökning vara liten. Även antalet deltagande i undersökningen bör påverka reliabiliteten på ett negativt sätt. Detta har jag dock försökt kompensera genom att intervjua intervjupersoner med skilda perspektiv. Reliabiliteten kan även påverkas negativt av den så kallade intervjuareffekten vilket innebär att intervjuaren ställer ledande frågor eller att dennes värderingar påverkar frågorna (Halvorsen, 1992). För att minska intervjuareffekten förbereder jag mig väl inför intervjuerna och är medveten om risken till att ställa för ledande frågor så att det på så sätt blir lättare att ställa följdfrågor till informanterna. Frågan är hur min relativt unga ålder kan

påverka reliabiliteten för studien? Hade jag fått annorlunda svar om jag själv vore i en ålder då det kan antas att jag har flera barn och eventuellt är gift? Eftersom intervjuerna sker med väl insatta informanter som inom undersökningsområdet har mer kunskap än vad jag som intervjuare har, bör risken för ledande följdfrågor vara mindre än om jag själv skulle ha mer kunskap än informanterna. Även den halvstrukturerade intervjuformen skulle kunna påverka reliabiliteten på så sätt att följdfrågorna kan ha varit olika under olika intervjutillfällen beroende på hur intervjun formats under samtalet.

2.11 Generaliserbarhet

Vid intervjuundersökningar ställs ständigt frågan om resultaten är generaliserbara och den vetenskapliga kunskapen ställer krav på generaliserbarhet. Generaliserbarhet handlar om i vilken utsträckning studiens resultat kan återfinnas hos liknande målgrupper vid samma typ av undersökning (Kvale, 1997). I och med att kvalitativa metoder använder sig av ett fåtal informanter går det inte att tala om en generaliserbarhet i statistisk bemärkelse. Syftet med kvalitativa metoder är dock enligt Repstad (1999) inte att kunna generalisera resultaten utan snarare att få mycket information från en liten målgrupp vilket också är mitt syfte med undersökningen.

2.12 Etiska överväganden

Forskningsetiska överväganden är väldigt viktigt både vid den första kontakten med informanten, datainsamlingen, under själva intervjun samt vid förvaringen av materialet (Kvale, 1997). Jag har gjort mitt yttersta för att på bästa möjliga sätt uppfylla kraven när det gäller forskningsetiska principer och har tagit del av de principer som utformats av vetenskapsrådet (Vetenskapsrådet, 2009).

Samtliga intervjupersoner informerades om studiens syfte och att de när som helst under intervjuns gång har kunnat välja att avbryta sitt deltagande i studien. De upplystes om att de själva väljer vilka frågor de vill svara på. Jag garanterade informanterna anonymitet gentemot allmänheten och att inte några personnamn eller namn på deras bostadsorter kommer att finnas med i studien. Informanterna garanterades även att bandet med den inspelade intervjun kommer att förstöras när det inte längre behövs. Informanterna fick även lämna sitt godkännande till att bandspelare används under intervjun.

2.13 Avgränsningar

Eftersom studien är en uppsats över en kortare period har vissa avgränsningar gjorts. Undersökningen riktar sig mot placeringar där barnen placerades hos familjehemmen i en ålder mellan 0 till 10 år. Studien är också avgränsad på så sätt att jag intervjuar intervjupersoner som är bosatta i södra Sverige. Ytterligare en avgränsning är att endast familjehemsföräldrar som inte har någon tidigare kännedom om det barn som placeras hos dem deltar i studien. De familjehemsföräldrar jag har i syfte att intervjua har samtliga svensk bakgrund. Med svensk bakgrund menar jag familjehemsföräldrar som är födda och uppvuxna i Sverige. Anledningen till det är att jag på så sätt vill minimera risken för kulturskillnader och sätt att se på familjeliv och föräldraskap mellan intervjupersonerna. Med detta menas inte att det inte kan finnas skillnader i sättet att se på könsroller, omsorg och familjeliv i Sverige utan att samhälls- och familjelivsutvecklingen kan ha sett ut på ett annat sätt i exempelvis Nigeria än i Sverige. Enligt Bäck-Wiklund (2003) har Sverige till följd av den omfattande invandringen en rik mix av olika kulturer och traditioner vilket påverkar värderingar om familj och föräldraskap.

2.14 Källkritik

Jag har använt mig av flera olika källor som exempelvis studentlitteratur, vetenskapligt granskade artiklar, avhandling, rapporter och utsagor av intervjupersoner. Med källa menas ursprunget till våra kunskaper. Källor kan vara skriftliga, muntliga men även materiella (Thurén, 2005). Jag har använt mig av skriftliga och muntliga källor. De muntliga källorna är mina intervjupersoner. Källkritikens uppgift är att granska dessa källor. Det finns fyra källkritiska principer vilka jag har försökt att följa. Dessa är: äkthet, tidssamband, oberoende samt tendensfrihet (Thurén, 2005).

Med äkthet menas att källan ska vara det den utger sig för att vara. Mina intervjupersoner är garanterat familjehem då jag tagit kontakt med dem via socialtjänsten. Även mina skriftliga källor anser jag vara äkta källor. Med tidssamband menas att ju längre tid som har gått sedan källans berättelse desto större skäl finns det att tvivla på källan. Bland mina källor finns det en variation på hur nya de är. Dock har jag varit mån om att källorna ska hålla bra kvalitet men jag har även strävat efter att använda nya källor. Majoriteten av de vetenskapligt granskade artiklarna som jag har använt mig av publicerades under 2000-talet. Med oberoende principen menas att en källa inte ska vara en avskrift eller ett referat av en annan källa. Denna princip

har varit svårast att följa då artiklar ofta tar upp andra studier men jag har gjort mitt yttersta för att källorna ska vara så oberoende som möjligt. Vissa relevanta källor har tagits bort då de inte levt upp till denna princip. Den sista principen är tendensfrihet och innebär att det inte ska finnas anledning till att misstänka att källan ger en falsk bild av verkligheten på grund av olika intressen som exempelvis politiska eller personliga (Thurén, 2005). Jag avser med min undersökning att bidra med relevant kunskap inom området och därför är jag noga med att inte använda källor som kan ge en falsk bild av verkligheten.

3. Tidigare forskning och teoretiska perspektiv

I detta kapitel redogörs för den tidigare forskning som bedrivits kring ämnet samt för de teoretiska begrepp som under analysen används. Kapitlet delas in i fyra rubriker för att på ett enklare sätt få överblick över de områden som är kopplade till syftet och frågeställningarna. I detta kapitel redogörs det för uppsatsens teoretiska perspektiv, Governmentality.

3.1 Familjens utveckling

Höjer (2001) skisserar i sin avhandling tre familjereformer som har ägt rum i historien. De som är av relevans för undersökningen är den andra och den tredje reformen som även återfinns i flera tidigare studier (Bäck-Wiklund 2003; Giddens 2003; Höjer 2001). Den andra reformen ägde rum under industrialiseringen. Reformen medförde att könsrollerna inom familjen förtydligades då kvinnan fick en omsorgsroll inom familjen och också skulle sköta hemmet och på så sätt hölls inom hemmet medan mannen fick försörjarrollen och arbetade utanför hemmet (Bäck-Wiklund, 2003). Den tredje reformen skedde i samband med att kvinnor kom ut på arbetsmarknaden under 1960-talet och blev förvärvsarbetare tillsammans med männen. Familjen blev således tvåförsörjarfamilj istället för ”enförsörjar” som det tidigare var. Höjer (2001) beskriver hur den ideala familjen när hon var barn på 1950-talet såg ut då mamman vinkade av barnen och pappan som skulle till skola och arbete. Mamman skulle sedan städa, tvätta, familjen skulle äta tillsammans och efter middagen hjälpte pappan till att diska. Denna ideal förändrades i och med samhällsförändringen av kvinnors etablering på arbetsmarknaden medförde. Kvinnan stannade inte hemma längre för att ta hand om hemmet och barnen. Männen har i och med den sista familjereformen fått ta större ansvar i och med att även kvinnor arbetar utanför hemmet.

Modern familjforskning har menat att omsorgen av familjemedlemmarna i det senmoderna familjelivet ofta förläggs utanför hemmet genom exempelvis institutioner som dagis, fritids eller skolan (Giddens 2003; Schultz-Jørgensen 1999). Andra, nya socialisationsagenter är massmedia eller kamratgrupper (Roman, 2003). Denna förändring skedde mycket tack vare/på grund av det feministiska synsättet som kom att dominera debatten och forskningen om familjen på 1970- och 1980-talet (Giddens, 2003). Detta stärks också av Roman (2004) som också menar att feminismen fick ett starkt genomslag i den svenska familjesociologin på slutet av 70-talet. Den feministiska inriktningen uppmärksammade enligt Roman (2004) de ojämna maktrelationerna mellan könen inom det förmoderna hemmet. Feminismen riktade till skillnad från tidigare forskning fokus mot det som händer inom hemmet istället för att analysera familjen i form av vilken funktion det uppfyller i samhället, utanför hemmet. Denna fokusering har visat att kvinnor ofta kan känna sig ensamma, att arbetsfördelningen inom hemmet är orättvis samt att våld och sexuella övergrepp förekommer inom hemmets väggar. De menade alltså att maktrelationen mellan könen inom hemmet inte var jämlikt.

Synsättet som dominerade familjeforskningen och debatten innan det feministiska synsättet tog över var det funktionalistiska synsättet (Roman, 2003). Inom det funktionalistiska synsättet ses samhället som en uppsättning sociala institutioner som uppfyller olika funktioner. Kärnfamilj är en sådan social institution som uppfyller viktiga funktioner inom samhället där två vuxna intar olika roller inom familjen som säkerställer kontinuitet och konsensus. Historiskt sett har mannen intagit en instrumentell roll genom att arbeta utanför hemmet medan kvinnan intagit en emotionell roll genom att ta hand om hem och barn. Kärnfamiljens funktion inom samhället är primär socialisation samt personlighetsdanning. Genom primär socialisation lär sig barnen samhällets kulturella normer. Personlighetsdanning är rollen som familjen spelar som emotionellt stöd åt de vuxna familjemedlemmarna (Giddens, 2003).

Feminister har istället enligt Roman (2004) menat att kvinnor utfört oavlönat arbete i form av att städa, diska laga mat med mera. Dessa arbetsuppgifter hör enligt feministerna inte till någon affektiv roll som funktionalistiska familjesociologer har menat. Resultatet av samhälls- och familjelivsutvecklingen är exempelvis rekord i antalet förvärvsarbetande småbarnsmödrar, hög skilsmässostatistik, ensamma mödrar, få giftermål och många sammanboende par (Bäck-Wiklund, 2003). Den traditionella kärnfamiljen har genom samhällsutvecklingen utvecklats till nya, moderna familjeformer som exempelvis: styvfamilj, deltidsfamilj, ensamstående familjer eller barnlösa familjer. Idag kan familj betyda flera olika saker medan begreppet för

bara några decennier sedan associerades med kärnfamiljen (Bäck-Wiklund, 2003). Den mångfald av familjeliv som finns representerat har blivit en del av vår vardag (Giddens, 2003).

3.2 Det senmoderna familjelivet

Enligt Roman (2004) är modernitetsteoretikernas ena centrala begrepp individualisering. Individualiseringen betonar vikten på jaget, dess självförverkligande, val, rättigheter och frihet vilket också har speglat familjestrukturutvecklingen. Tidigare var identiteten given genom könsrollerna medan den idag i större omfattning konstrueras då individen i större utsträckning formar sitt eget liv. Roman (2004) använder begreppet autonoma individer istället för individer som är bärare av roller. Samtidigt som den senmoderna familjen har utvecklats i takt med samhällets individualiseringsprocess menar Schultz-Jørgensen (1999) att för många associeras begreppet familj fortfarande med trygghet och gemenskap. Han menar att i det moderna samhället är familjen den enda platsen där man kan visa känslor men att det krävs ett mänskligt, känslomässigt överskott hos familjens individualiserade medlemmar då det inte längre går att lita på de tidigare tydligt bestämda rollerna där kvinnan exempelvis skulle ta hand om den känslomässiga omsorgen för övriga familjemedlemmar. Den senmoderna familjen består av individualiserade medlemmar där alla formar sina egna livshistorier, där det inte längre går att förutsäga en familj utifrån vedertagna familjevärderingar eller roller inom familjen. Det är samhället som skapar och definierar villkoren för familjelivets innehåll både på det privata och det intima planet.

För att på ett bättre sätt kunna förstå den senmoderna familjen har Schultz- Jørgensen (1999) skapat en modell som både fokuserar på individualismen och det gemensamma som familjemedlemmarna delar. Modellen består av: det offentliga och det privata familjeplanet samt det personliga planet. Det offentliga planet inbegriper allt som finns utanför hemmet, familjemedlemmarnas anknytning till samhället eller aktiviteter utanför familjen och hemmet som ska anpassas till familjestrukturen. Planet kan exempelvis innehålla arbetsplatsen, sociala nätverk eller engagemang i någon förening. Det är på det här planet familjemedlemmarna skapar sina rutiner och meningsfullhet. På det privata familjeplanet finner familjemedlemmar trygghet och gemenskap genom olika rutiner, ritualer eller händelser. Det är här identitet formas, där det finns en känsla av ömsesidighet och en känsla av det som är speciellt för familjen. Individerna kan enligt Schultz-Jørgensen (1999) känna sig accepterade för den de är i mycket större grad än utanför familjen. Planet kan exempelvis innehålla middagarna med familjen, gemensamma aktiviteter eller familjesemestern. På det personliga planet kan

familjemedlemmarna samla kraft genom att umgås med de dem håller kära eller genom att dra sig tillbaka och vila om det behövs. På detta plan finner man eget värde samt känslan att man betyder något för någon (Schultz-Jørgensen, 1999).

Schultz-Jørgensen (1999) menar att i den senmoderna familjen är dessa plan pressade eftersom förväntningarna på ett meningsfullt innehåll är större än någonsin. Medlemmarna är individualiserade och vill förverkliga sina egna behov samtidigt som de måste anpassa sig efter förväntningar och krav som en familj kan ställa. Detta innebär att de måste förhandla och hålla en balans mellan de egna behoven och familjestrukturen. Ens möjligheter är flera än vad som kan uppnås vilket kan vara frustrerande.

3.3 Föräldraskap inom familjehemsvården samt familjehemsföräldrars samarbete med socialtjänsten

En studie i USA genomförd av Rhodes et al. (2003) som undersökte hur familjehemsföräldrar uppfattar sina egna roller jämfört med socialtjänsten visar att det finns en del skillnader men inte alltid. Vikten av föräldrarollen som uppdraget innebär var en roll som både familjehemsföräldrarna och socialtjänsten tyckte var viktiga. Däremot skiljde åsikterna åt i vilken grad familjehemsföräldrarna ska ha föräldraansvar för de placerade barnen. Socialtjänsten förespråkade mer aktivt samarbete mellan socialtjänsten, familjehemmet och biologiska föräldrarna medan familjehemsföräldrarna tyckte att ansvar för de placerade barnen bör koncentreras hos familjehemmet. Familjehemsföräldrarna önskade även mer involvering i beslut som rör de placerade barnen (Rhodes et al, 2003). Forskning visar vidare att ett ofta förekommande motiv till att åta sig uppdraget som familjehemsförälder är att kunna fortsätta vara förälder efter att de egna barnen flyttat hemifrån (Sundell & Thunell, 1997).

Tidigare forskning (Harden et al, 2008) visar att just anknytning till ett barn, det vill säga att förutom att fostra ett barn även känslomässigt förpliktiga sig vid det kan vara den viktigaste faktorn för att kvalitén av familjehemsvården ska vara bra. Artikeln *Measuring parenting among foster families* (Harden et al, 2008) redovisar en studie genomförd i USA där familjehemsföräldrars attityder i familjehemsföräldraskapet mäts. Resultatet av undersökningen bekräftar att föräldrarna ser anknytningen som viktigaste faktorn i deras attityd mot placerade barn och familjehemsuppdraget. Olika uppfattningar mellan familjehem och socialtjänsten om vad familjehemsföräldraskap innebär, vilken roll

familjehemsföräldrarna ska ha kan skapa problem för det placerade barnen, familjerna och socialtjänsten. Vid en placering bör rollerna tydligt definieras för att uppdraget ska lyckas så bra som möjligt. I annat fall riskerar olika rolluppfattningar att försämra kvalitén av familjehemsplaceringen. I värsta fall kan det leda till att en placering avbryts (Harden et al, 2008).

3.4 Governmentality

Begreppet governmentality förknippas med den franske filosofen Michel Foucault. Ordet "govern" betyder styra medan "mentality" betyder mentalitet/attityd. Governmentality betyder alltså styrningsmentalitet och har med makt att göra och dess sätt att utövas på för att styra samhällets beteende. Det finns flera svenska översättningar på begreppet som exempelvis styrningsrationalitet som Roddy Nilsson (2008) använder i sin bok. Foucault applicerar inte begreppet governmentality endast på staten utan använder det även i ett vidare perspektiv (Foucault, 1991). Det finns således flera styrande (government) som exempelvis en lärare eller familjen där familjens "huvud" styr medlemmarna på ett sätt som ska gynna familjen och samhället. Dock poängteras det att styrningen alltid har ett samband med den politiska styrningen oavsett vilken nivå styrningen utövas på. Fokus läggs på hur styrningen går till med dess olika metoder eller tekniker samt på det som ska styras.

En definition av begreppet governmentality Foucault använder är att governmentality är alla de komponenter det styrande (exempelvis monark, regering, kung) använder för att bevara en välställd, nöjd och produktiv befolkning (Foucault, 1991). För att uppnå detta ska befolkningens beteende styras på ett sätt som gynnar styrningens mål. Målobjektet för styrandet är alltså befolkningen, som med rätt metod ska låta sig styras eller acceptera att det styrs. Vad vi ser som befolkning beror på kontexten vi analyserar. Foucault påpekar även utvecklingen västsamhället gått igenom från striktare styrmetoder som kännetecknades av fokusering på disciplin och försvarande av staters suveränitet till dagens mildare, liberala och byråkratiska styrmetoder. Dåtidens striktare styrmetoder demonstrerar Foucault genom att analysera Niccolo Machiavellis politiska verk, "Fursten". I sin analys skriver Foucault om att en furst antingen får sin makt genom att ärva det eller genom att med våld göra anspråk på det och då även på så sätt försvara det genom en strikt styrningsmentalitet (Foucault, 1991). Det innebär alltså att Fursten eller staten går före allt annat. Styrtekniken för att styra befolkningens beteende var alltså genom strikta regler och sanktioner som befolkningen skulle följa och underkasta sig.

Detta kan ställas i kontrast mot dagens liberala, mer fria och effektiva styrningsmentalitet där samhället inte i lika hög grad styrs genom direkta, strikta regler utan utifrån kunskap/ideologier. Nilsson (2008), som menar att Foucault ser styrningsmentalitet som ett begrepp på de tekniker och procedurer som styr och reglerar människors beteenden samt att styrningen alltid har en uppfattning om objektet som ska styras, skriver att den liberala styrningsmentaliteten förflyttade styrningens fokus från staten till samhället genom olika institutioner. Sådana institutioner kan vara polis eller socialtjänsten exempelvis. Genom regler och ideologier regleras befolkningens beteende enligt Nilsson (2008) med en viss frihet inom lagens ramar. Befolkningen får en viss frihet i att styra sig själva inom reglers eller ideologiernas ramar. Dock menar Nilsson (2008) att liberalismen används som en styrmetod där frihet förenas med styrning och att styrningen är mer detaljerad än tidigare. Den liberala styrtekniken strävar efter en effektiv styrning och är beredd att använda så mycket styrning som är nödvändig i olika situationer. Detta kan uppfattas som att den liberala styrningsmetoden är mer fri och att samhället styrs mindre när det egentligen styrs lika mycket eller mer fast på ett annat, mer effektivt sätt. Den liberala styrningsmentaliteten sätter tilltro till rationalitet vilket ger samhälls- och humanvetenskapen som studerar människan en nyckelroll och på så sätt producerar objektiva sanningar om människan och samhället vilket används i styrningssyfte (Nilsson, 2008).

Donzelot (1977) skriver om hur professionellt socialt arbete som yrke växte fram under början av 1900-talet. Ett område de arbetar inom och som har hög prioritet är familj och barn som riskerar att fara illa eller redan far illa. Det gamla ”sociala arbetet” som kännetecknades av statens repression eller välgörenhet har ersatts med förståelse för barnens problem och professionella metoder. Kriminologer studerade ungdomsbrottslighet och kom fram till att det gemensamma negativa symptom hos ungdomar som förr eller senare begår brott är den dåliga familjemiljön. Genom att studera familjen kunde de bättre förutsäga vilka som löpte större risk till att bli kriminella. Det blev socialarbetarnas uppgift att arbeta med familjer och ungdomar. Genom olika interventioner skulle barn och ungdomar inte bara bli objekt för interventionen utan även förvandlas till kunskapens objekt. Socialtjänstens hade som uppgift att genom psykologisk, sociologisk och psykoanalytisk kunskap förebygga sociala problem (Donzelot, 1977).

3.4.1 Governmentality och BBIC

BBIC står för Barns Behov i Centrum och är en arbetsmodell som används vid utredning och uppföljning av barns sociala situation (Socialstyrelsen, 2009). Kärnan i systemet är de så kallade behovsområden: hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande samt förmågan att klara sig själv. Dessa områden fokuseras det på vid barnavårdsutredningar. Under utredningar används BBIC triangeln som består av dessa sju behovsområden samt föräldrars förmåga och familj och miljö. Dessa tre sidor av triangeln består av olika faktorer som hjälper utredaren att identifiera brister, behov eller resurser (Socialstyrelsen, 2009).

Genom en arbetsmodell som BBIC kan olika behov hos barn identifieras som behöver tillgodoses. BBIC kan därmed även ses som ett styrningsverktyg då interventioner ofta baseras på utredningar. Governmentality ter sig relevant för studien då socialtjänsten gör en intervention då barn placeras i familjehem. Interventioner föregås oftast av sociala problem som ska förebyggas eller åtgärdas/behandlas. En intervention innebär en mer direkt styrning som kan kräva olika färdigheter. Då det är socialtjänsten som bestämmer vilka familjehem som kan vara aktuella för placering är det rimligt att anta att de väljer familjehem som de anser fungerar på ett lämpligt sätt. Vad som är lämpligt är, som ovan beskrivet, under den liberala styrtekniken kunskapsbaserat.

4. Resultat och analys

Under analysdelen analyseras familjehemsföräldrars samt socialsekreterarnas föreställningar om familjeliv, omsorg, könsroller samt föräldraskap. Intervjuerna analyseras med hjälp av tidigare forskning inom problemområdet samt av teorin Governmentality.

4.1 Familjehemsföräldrars respektive socionomers föreställningar kring roller, familjeliv och föräldraskap i ett familjehemsuppdrag

Ser vi till familjelivsutvecklingen som västsamhället har gått igenom kan det utifrån mina intervjuer antas att familjelivet inom familjehemsvården också moderniserats genom att den traditionella kärnfamiljen med tydliga könsroller i min undersökning inte finns representerat som familjemodell hos de familjehem jag undersökt. Vidare har även samtliga socialarbetare påtalat att ensamstående familjehem kan fungera lika bra som familjehem med två familjehemsföräldrar. Ena socialsekreteraren berättar att en homosexuell familj kan vara aktuell för placering.

Vi har ett jourhem som är ensamstående. Vi har till och med utrett två homosexuella män beroende på deras enorma erfarenhet och kunskap om barns situationer och psykiska mående. Och vi ska även precis gå in och utreda en ensamstående. (Margherita - socionom)

Detta ger en bild av att familjehemmen moderniserats då de senmoderna familjeformerna som Bäck-Wiklund (2003) nämner även återfinns inom familjehemsvården. Vidare var omsorgsrollen inom familjen och i föräldraskapet inte könsbundet hos de familjehem jag intervjuat. Dock är det viktigt att påpeka att den individualiseringsprocess som familjerna utanför familjehemsvården gått igenom (Bäck-Wiklund, 2003) inte på samma sätt verkar ha skett inom familjehemsvården då familjehemsföräldrarna nästan enbart har gemensamma aktiviteter och pratar uteslutande om kollektiva händelser både inom och utanför hemmet. Familjehemmen jag har varit i kontakt med har spenderat mycket tid tillsammans med de placerade barnen och har således också kommit så nära att de ser de placerade barnen som deras egna barn. De berättar att de får fria händer i deras uppdrag som familjehem. Dock var två av tre familjehem frustrerade över att de inte har mer att säga till om när det gäller beslut kring barnen. Detta är inte unikt för Sverige då även familjehemsföräldrar i USA har i

undersökning uttryckt önskan om större ansvar kring beslut om de placerade barnen (Rhodes et al, 2003).

Förutsättningarna för en tillgiven bindning (Perris, 1996) är goda då det ofta är så att minst en av familjehemsföräldrarna är hemma på heltid eller deltid för att kunna ge omsorg åt de placerade barnen. I två av de familjehem jag besökte var båda familjehemsföräldrarna hemma på heltid medan det i det tredje familjehemmet var den ena familjehemsföräldern som var hemma på heltid. Detta ger en bild av att familjelivet inom familjehemsvården både är modernt då könsrollerna inom familjen enligt intervjupersonerna försvunnit och senmoderna familjekonstellationer återfinns samtidigt som någon eller båda av familjehemsföräldrarna är hemma vilket hör till det förmoderna familjelivet (Roman, 2004). Dock har samtliga familjehemsföräldrar tidigare arbetat utanför det egna hemmet:

Vi har detta som vår arbetsplats. Vi har jobbat ute tidigare men vi har haft många barn som haft stora problem med diagnoser som har krävt mycket och gjort att det blivit så här. Innan har vi jobbat båda två (Serpico – familjehem).

Under intervjuerna berättar två socialsekreterare som ansvarar för rekryteringen av familjehemsföräldrar att de vill att familjehemmen ska vara moderna genom att det inte ska finnas tydliga könsroller:

Redan i rekryteringsfasen är det så att vi väljer oftast inte allt för mycket traditionellt, gammal uppdelning kring rollerna. Oftast är det ju så att dem barnen som placeras har ju haft otydliga eller icke-närvarande fäder och då är det ju jätteviktigt att vi har en familjehempappa som blir tydlig och närvarande och kan föregå med gott exempel på nåt sätt. Att föräldrarna är lika viktiga. Vi vill ha tydliga, närvarande familjehemsföräldrar där det är någon form av 50-50 uppdelning (Santino – socionom).

För att bättre kunna förstå de ovan beskrivna föreställningarna kring familjeliv och föräldraskap kan det vara relevant att använda sig av begreppet governmentality. Under kapitlet *Tidigare forskning och teoretiska perspektiv* framgår det att det finns en ideologi om hur den senmoderna familjen ska vara. Den tidigare könsbundet givna omsorgsrollen ska i

den senmoderna familjen delas mellan föräldrarna samtidigt som ansvaret för hushållsarbetet också ska delas (Giddens, 2003). Den senmoderna familjeideologin är en följd av samhällets individualisering samt det feministiska synsättet som menat att kvinnor i den förmoderna familjen varit förtryckta och utfört obetalt arbete inom hemmets väggar och därigenom varit ekonomiskt beroende av männen. Dessa resonemang har enligt Roman (2004) dominerat svenska familjeforskningen och samhällsdebatten sedan 1970-talet. Det innebär att en senmodern socialisationsagent som media (Roman, 2003) sedan dess också huvudsakligen förmedlat detta synsätt eller debatten gällande hur en modern familj ska fungera.

Som det under teoriavsnittet beskrivs betyder governmentality styrmentalitet, tekniken styrningen utförs med för att styra befolkningens beteende (Nilsson, 2008). Genom exempelvis media som senmodern socialisationsagent kan befolkningens tänkande och beteende styras utan att den som styrs för den skull ska behöva uppleva att denne styrs (Nilsson, 2008). Den senmoderna familjeideologin med en jämn ansvarsfördelning förmedlas även av de socialsekreterare som jag intervjuar. I rekryteringen av familjehemmen strävar de efter att styra familjehemsvården mot den senmoderna familjeideologin gällande ansvarsfördelningen i hemmet mellan familjehemsföräldrarna. Den liberala styrtekniken är enligt Nilsson (2008) decentraliserad genom att staten fördelar makten mellan olika institutioner som exempelvis socialtjänsten som kan styra befolkningen. Institutionerna kan i sin tur också ge befolkningen makt till att styra sig själv inom ideologins eller reglers/lagars ramar. Styrningen blir således mer diffus än om styrningen hade skett med fyrkantiga, direkta regler och riktlinjer. Men oavsett vilken nivå styrningen sker på är det alltid sammankopplat med den politiska styrningen eller normen, i detta fall den rådande senmoderna familjeideologin vilket också speglar socialsekreterarnas sätt att prata om de familjer de söker att rekrytera. Detsamma gäller även familjehemsföräldrarnas sätt att prata om hur de ser på deras familjeliv och familjehemsföräldraskap. Då styrning alltid är sammankopplat med politik och den aktuella ideologin som förmedlas är det ingen större överraskning att socialsekreterarna strävar efter familjehem där det inte finns några tydliga traditionella könsroller och där båda familjehemsföräldrarna är aktiva när det gäller omsorg. Hade socialsekreterarna öppet strävat efter ett funktionalistiskt synsätt (Roman, 2003), ett förmodernt familjeliv med motiveringen att familjehem och familjehemsvård inte är en vanlig familj utan en intervention, en samhällsåtgärd där en tydlig omsorgsroll är väsentligt kan det vara rimligt att anta att samhället hade reagerat negativt eftersom det hade gått emot den aktuella ideologin/normen.

4.2 Från senmoderna familjeperspektiv mot ett förmodernt familjeliv inom familjehemsvården

Samtidigt som socialsekreterarna som arbetar med rekrytering av familjehemsföräldrar berättar att de strävar efter ett senmodernt familjeliv hos de familjehem de rekryterar, berättar de även att de i vissa fall under rekryteringsfasen försöker se till att minst en av familjehemsföräldrarna är hemma på hel eller deltid.

Är det så att vi har på gång ett litet barn som har behov av att snabbt få igång en trygg anknytning diskuterar vi redan från början möjligheten att gå ner eller vara ledig och så, vi betalar för det. För det är vi som initierar och driver den frågan redan i början utifrån behov (Santino – socionom).

Socialsekreterarna vill att familjehemmen ska vara moderna genom att det inte ska finnas tydliga könsroller samtidigt som de på grund av de placerade barnens identifierade behov av akut eller tydlig omsorg styr familjehemsvårdens familjeliv till det förmoderna där minst en förälder är hemma för att ge barnen omsorg (Bäck-Wiklund, 2003). Det senmoderna i det förmoderna familjelivet skulle kunna vara att den som stannar hemma inte gör det utan ersättning. Dock begränsas tillgången till livet utanför familjen vilket också försämrar förutsättningarna till en aktiv individualisering vilket enligt Schultz-Jørgensen (1999) kännetecknar den senmoderna familjen. Tre av fyra av de socionomer jag intervjuat menar att det automatiskt är kvinnan som stannar hemma om barnet är litet. Alltså skulle omsorgsoverskottet i familjehemmen som Höjer (2003) skriver om att kunna förklaras med att familjehemmen styrs in i ett förmodernt familjeliv där minst en av föräldrarna som inte nödvändigtvis behöver vara könsbundet får en omsorgsroll genom att få ersättning för att stanna hemma. Detta kan effektivt legitimeras genom att utifrån exempelvis BBIC identifiera barns behov, diagnostisera problemet och därigenom även få lösningen på problemet i form av att minst en av föräldrarna stannar hemma för att ge omsorg. På så sätt går det att kringgå den senmoderna familjeideologin:

Då tittar vi också efter föräldrarnas förmågor eller oförmågor. Det finns också med i utredningen och då kan man också se vad det finns för samband, varför barnen mår som dem mår, det dem inte har fått från sina föräldrar. Då får vi prata om det med familjehemmen, det är ju mycket om

familjehemmens förmåga att tillgodose dem behoven extra mycket. Där lägger vi ju in olika aspekter på det och hjälper familjehemmen att förstå vad det är de ska göra mer av (Margherita – socionom)

Om ett barn har en dålig anknytning till sina biologiska föräldrar vilket oftast är fallet enligt de socialsekreterare jag intervjuat, blir enligt socialsekreterarna anknytningen och tryggheten det första och viktigaste som familjehemsföräldrarna ska arbeta med. Även Körner (2004) menar att anknytningen och tryggheten är det första familjehemmet har som uppgift att arbeta med. Genom att involvera familjehemsföräldrarna i arbetet med BBIC kan socialsekreterarna på ett professionellt plan styra familjehemmens uppdrag och därigenom deras familjeliv och föräldraskap. Familjehemsföräldrarna känner sig enligt ena socialsekreteraren som deltagit i undersökningen delaktiga och professionella samt uppskattade vilket gör att samarbetet och uppdraget flyter på, på ett bra sätt:

Vi lyfter in det hela tiden när vi har handledning eller stödinformation kring vad det är de ska göra och varför de ska göra det. De har fått en god förståelse för det här med familjehemmets förmåga. Jag har fått nån form av feedback och har förstått att de äntligen fått något att förhålla sig till. Och de känner sig mer stolta av att få jobba med någonting som är systematiskt på nåt sätt än att innan var det liksom inte alla som efterfrågade deras goda kunskaper (Santino - socionom).

Fungerar samarbetet/styrningen bra har familjehemsföräldrarna fria händer i föräldraskapet bortsett från de juridiska besluten där vårdnadshavarens underskrift behövs. Som det ovan, i analysen beskrivs är styrningen i den liberala styrningsmentaliteten decentraliserad där befolkningen, i detta fall familjehemsföräldrarna, kan få makten att styra sig själva då de vet vad det är de ska förhålla sig till. Genom att under handledning eller utbildning involvera familjehemsföräldrarna i arbetet med BBIC vet familjehemsföräldrarna vad socialsekreteraren förväntar sig och får därefter fria händer. Nilsson (2008) menar att vi idag lever i ett samhälle där den liberala styrtekniken strävar efter effektivitet som anpassas efter kontext. Den liberala styrningen är inte synlig och påtaglig på samma sätt som om socialsekreterarna tydligt hade strukturerat familjehemsföräldrarnas sätt att arbeta på ett visst sätt med fyrkantiga regler och instruktioner. Det kan upplevas att de som styr, inte styr samtidigt som de egentligen gör det. Genom att involvera familjehemsföräldrarna i BBIC och handleda dem i vad och hur de ska

arbete styr de egentligen familjehemsföräldrarnas sätt att arbeta samtidigt som familjehemsföräldrarna får en viss frihet. Samtliga familjehem som jag intervjuat har menat att de har fria händer. På detta sätt kan alltså familjehemsföräldrars beteende och tänkande kring familjehemsföräldraskapet styras. Men vid behov kan den som med liberal styrteknik styr och har makten använda tydlig styrning om det är nödvändigt (Nilsson, 2008). Detta kan ha varit fallet då det ena familjehemmet vid en tidigare placering fick avbryta sitt uppdrag då samarbetet med socialsekreteraren inte fungerade.

I min undersökning har både män och kvinnor fungerat som anknytningspersoner medan det i tidigare forskning (Höjer, 2001) har skrivits om familjehemsmamman som anknytningsperson. Även socialsekreterarna som deltagit i min undersökning har berättat att det främst är kvinnorna som automatiskt blir anknytningspersoner:

Jag tänker att vid riktigt små barn som placeras blir det automatiskt kvinnan i familjen just för att det ska vara en anknytning med mamman om dem är väldigt små (Margherita - socionom).

Min mening är dock att familjehemsvården även kan ha moderniserats i föräldraskapet då könsrollerna inom föräldraskapet också tynats bort då familjehemspapporna i min undersökning i lika stor utsträckning deltar i omsorgen av de placerade barnen. När det gäller småbarn och anknytning har familjehemmen berättat att barnet både skapat en tillgiven bindning med familjehemsmamman och pappan. I ena fallet var det familjehemspappan som var pappaledig med det placerade barnet. Detta är också något som socialarbetare betonat att de i rekryteringen strävar efter att männen ska kunna vara närvarande och bra fadersfigurer då de placerade barnen ofta kommer från familjer där pappan varit frånvarande.

4.3 Hur familjelivet och föräldraskapet inom familjehemsvården ser ut i praktiken

För att få en större förståelse för huruvida senmoderna familjehemmen är och varför Höjer (2003) menar att det i familjehem till skillnad från andra senmoderna familjer finns ett omsorgsoverskott kan även Schultz-Jörgensens (1999) modell användas. Om vi ser till det offentliga planet är den nästan obefintlig hos de familjehem som deltagit i undersökningen. I två av familjehemmen är båda familjehemsföräldrarna hemma på heltid. I intervjuerna berättar samtliga familjehem att de gör nästan allting tillsammans. Schultz-Jörgensen (1999) menar att det är på det offentliga planet familjemedlemmarna finner meningsfullhet samt

rutiner och att detta måste anpassas till familjelivet vilket kan skapa frustration då de egna behoven har fått en allt större roll i och med individualiseringen. Denna balanskonflikt mellan familjen och det offentliga planet är inte något som verkar spela en större roll hos familjehemmen jag intervjuat då de istället för de egna behoven lägger fokus på familjen och familjehemsföräldraskapet. De har gemensamma intressen som exempelvis jakt men då är hela familjen med och jagar. De skapar en meningsfullhet tillsammans istället för var för sig:

Vårt stora intresse är jakt. Vi har en jakt uppe i x och där är Benedetto (det placerade barnet) med. Han är med vid drivet, han är med när vi jagar, precis som våra egna barn. Han är med överallt, ja vi gör mycket ihop, jag och Giuseppina (frun). Ja vi gör nästan allt ihop (Attilio - familjehem).

Hos moderna familjer menar Schultz-Jørgensen (1999) att det är tvärtom. Detta är enligt mig nyckeln till hur familjehemmen lyckas producera ett omsorgsoverskott jämfört med övriga familjer i det senmoderna samhället som exempelvis Höjer (2003) har menat. Detta är dock möjligt då familjehemmen får ersättning för att begränsa det offentliga planet genom att få stanna hemma och på så sätt inte ha arbetsplatsen utanför hemmet. Socialtjänsten som är en institution inom staten som styr familjehemmen som i detta fall är befolkningen styr familjehemsföräldrarnas deltagande på det offentliga planet. Samtidigt görs det omoderna, att styra familjehemsföräldrarna mot att inte behöva arbeta utanför hemmet på ett modernt sätt genom att ge ersättning för att arbeta hemma samt att sträva efter att tydliga könsroller inte ska präglade familjehemmen. En av feministernas kritik var att kvinnor utför obetald arbete inom hemmets väggar (Roman, 2004). Det gör inte familjehemsföräldrarna i uppdraget som familjehem. Det innebär att familjehemsföräldrarna kan fungera som en förmodern familj på ett senmodernt sätt då de stannar hemma samtidigt som det i rekryteringen strävas efter modernt tänkande.

På det privata planet finner familjerna enligt Schultz-Jørgensen (1999) trygghet och gemenskap samtidigt som identiteten hos familjemedlemmarna formas. Som det tidigare beskrivits har familjehemmen som deltagit i undersökningen betonat gemenskapen genom i stort sett obligatoriska gemensamma middagar varje dag, gemensamma semestrar, födelsedagsfiranden samt aktiviteter som jakt eller filmkvällar. Detta plan skulle kunna beskrivas som det plan som mest lyfts fram av familjehemsföräldrarna och socialarbetarna. Socialarbetarna vill att de placerade barnen ska få en trygghet och anknytning som främst är

möjligt på det privata planet. Enligt Perris (1996) är tillgiven bindning en ömsesidig relation mellan anknytnings personen/personerna vilket innebär att tillgiven bindning uppstår i samspel vilket i sin tur innebär att anknytningspersonen måste vara tillgänglig. Det är detta socialarbetarna strävar efter i intervjuerna när de vill uppnå en så snabb anknytning som möjligt. Det är dock rimligt att anta att det privata planet är svårare att satsa på om de vuxna i familjen arbetar utanför hemmet och/eller i olika pass, är trötta och stressade samt har mindre tid till att kunna utföra gemensamma aktiviteter tillsammans med barnen. Det är där kompromissen mellan det offentliga, det privata och personliga planet kommer in vilket inte har varit fallet hos de familjehem jag varit i kontakt med.

Det personliga planet är planet där familjemedlemmarna samlar kraft genom att exempelvis kunna dra sig tillbaka och vila om det behövs samt planet där individerna finner känslan att betyda mycket för någon. Under ena intervjun beskriver familjehemsföräldrarna hur de avlöser varandra vid behov om den ena skulle bli trött och behöva vila. Det ger en bild av att de litar på samt finns där för varandra och samarbetar för att båda ska må bra i uppdraget:

Det är snarare så att när man har barn med bekymmer som kan va rätt så påfrestande då lämnar man över det till den andre som att jag orkar inte längre. Så vi delar på det om det är ett barn som kan vara jättekrävande, men inte att en tar hand om det barnet och den andre tar hand om det andra barnet. (Serpico - familjehem)

Socialtjänsten försöker på det här planet hjälpa familjehemsföräldrarna i detta genom att samarbeta med familjer som fungerar som avlastning åt familjehemmen där de placerade barnen exempelvis kan tillbringa en helg så att familjehemsföräldrarna kan samla krafter. För att förstå Schultz-Jørgensens (1999) senmoderna familjemodell applicerat på familjehemsvården är det relevant att göra det genom Governmentality då familjehemmen utför ett arbete på uppdrag av staten och dess institution: socialtjänsten. De är en familj på uppdrag av en uppdragsgivare som har makten och ansvarar för placeringen. Det är socialsekreterare och lagen som styr hur familjehemmen ska vara då det är socialsekreterare som bestämmer vilka familjehem som är lämpliga för uppdraget och det är de som utifrån handledning eller metoder som BBIC styr upp vad familjehemmen främst behöver arbeta med. De identifierar behov hos barnen som kan kräva att det offentliga planet hos familjehemsföräldrarna begränsas till förmån för det privata och det personliga planet.

I "autonoma" senmoderna familjer som Roman (2004) uttrycker det är det tvärtom. Då de vuxna arbetar utanför hemmet gynnas det offentliga planet på bekostnad av det privata planet vilket också gynnar individualiseringen. Med andra ord styrs familjehem till det förmoderna där det kollektiva kommer före det individuella. Samtidigt finns det idag en familjeideologi som inte riktigt stämmer överens med det familjeliv ett familjehem i vissa fall får anpassa sig efter. Genom att från socialtjänstens sida poängtera strävandet efter det moderna i rekryteringen lyckas ändå tänkandet i det förmoderna familjelivet bli senmodernt genom att suddas ut könsrollerna och dela på ansvar som har med hemmet och föräldraskapet att göra.

Enligt socionomerna jag intervjuat brukar det främst vara kvinnorna som i större utsträckning stannar hemma med det placerade barnet än männen som arbetar. Även Höjer (2001) skriver att det är kvinnorna som oftast har huvudansvaret i familjehemsföräldraskapet. Familjehemmet blir således en modern men nästintill traditionell kärnfamilj då det är kvinnan som ansvarar för hemmet och omsorgen i större utsträckning än männen samtidigt som de gör detta mot ersättning. Samtidigt är det viktigt att poängtera att denna bild bara stämt in på det ena familjehemmet jag intervjuat där mannen arbetar heltid utanför familjehemmet. Där har familjehemsföräldrarna ändå menat att de tar lika stort ansvar i omsorgen för det placerade barnet.

4.4 Sammanfattning av analysens väsentliga delar

I intervjuerna har det framgått att ansvaret mellan familjehemsföräldrarna gällande omsorg har varit jämnt fördelade och att det enligt familjehemsföräldrarna inte finns någon tydlig omsorgsroll i deras familjehemsföräldraskap. Samtliga familjehem har menat att de ser de placerade barnen som deras egna. Socialsekreterare som jag varit i kontakt med och som arbetar med rekrytering av familjehem har menat att de strävar efter att rekrytera moderna familjehem där det inte finns några tydliga könsroller. Familjehemsföräldrar erbjuds utbildning samt handledning där metoden BBIC implementeras.

När det gäller könsroll och omsorg präglades intervjupersonernas berättelser av det senmoderna tänkandet där det inte ska finnas någon tydlig könsroll och där båda familjehemsföräldrarna aktivt (ska) delar på omsorgen till de placerade barnen (Giddens, 2003). Detta speglar den senmoderna familjeideologin när det gäller just omsorg och könsroller. Föreställningarna kring familjelivet inom ramen för familjehemsvården är dock svårare att applicera på det senmoderna familjelivet Schultz-Jørgensen (1999) beskriver.

Familjehemsföräldrarna talade om ett familjeliv som nästan uteslutande handlar om gemenskap i form av nästan enbart gemensamma middagar, semestrar, aktiviteter eller nöjen. I två av familjehemmen var båda familjehemsföräldrarna hemma på heltid medan det i tredje var familjehemspappan som arbetade utanför hemmet. Tre av fyra socialsekreterare menade att det oftast är familjehemsmammorna som stannar hemma med de placerade barnen. Även här lades det tonvikt på gemenskap då båda familjehemsföräldrarna skulle vara tydligt närvarande i familjehemsföräldraskapet. Det är det här planet Schultz-Jørgensen (1999) kallade för det privata planet. Det privata planet var det planet jag anser att både socialsekreterarna och familjehemsföräldrarna som deltog i undersökningen lade mest tonvikt på. Schultz-Jørgensen (1999) lägger dock mest tonvikt på det offentliga planet när det gäller den senmoderna familjen.

5. Slutdiskussion

Syftet med undersökningen var att undersöka vilka föreställningar familjehemsföräldrar och socialsekreterare har om familjeliv och föräldraskap inom ramen för familjehemsvården. Vad som förbryllade mig i problemformuleringen var hur familjehem i det senmoderna samhället enligt Höjer (2003) kan präglas av ett omsorgsöverskott när den senmoderna familjen på grund av individualiseringen snarare präglas av ett omsorgsunderskott. En reflektion jag hade var om familjer inom familjehemsvården eventuellt hade fastnat i det förmoderna familjelivet och om det var så, på vilket sätt? I analysen använde jag mig främst av begreppet governmentality samt Schultz-Jørgensens (1999) senmoderna familjelivsmodell för att öka min förståelse kring intervjupersonernas föreställningar kring könsroller, omsorg och familjeliv.

Ser vi till hur Schultz-Jørgensen (1999) skisserar det senmoderna familjelivet och applicerar det på mina intervjupersoners berättelser om gemenskap och relationer inom familjen är det tydligt att det står i kontrast mot vad Schultz-Jørgensen skriver om det senmoderna familjelivet. Den senmoderna utvecklingen stämmer inte in på mina intervjupersoners föreställningar kring gemenskap och relationer då det kollektiva går före det individuella. Den intressanta kontrasten är hur socialsekreterarna i teorin pratar om ett senmodernt familjetänkande samtidigt som familjehemmen styrs mot ett förmodernt familjeliv. Här kan det vara intressant att reflektera kring begreppet governmentality, det vill säga styrtekniken. Styrtekniken som idag används är enligt Nilsson (2008) den liberala där styrningen är kunskapsbaserad och där befolkningen får friheten att efter kunskapen/ideologin styra sig själva. Lyckas befolkningen inte med detta kan en mer direkt styrning användas. Målet enligt Nilsson (2008) är att styrningen ska vara så effektiv som möjligt och decentraliseras därför. Enligt mig är det därför samtliga intervjupersoner talar om ett senmodernt familjetänk gällande roller och omsorg då det är det som idag är familjeideologin. Dock menar Foucault att styrandets mål är att bevara en välställd, nöjd och produktiv befolkning (Foucault, 1991). När ett barn fräntas de biologiska föräldrarna är det oftast för att barnet annars riskerar att fara illa. Far barnet illa är risken till att de växer upp i en otrygg miljö och inte på lika bra sätt kan bidra till samhällets tillväxt och produktivitet (Donzelot, 1977). Nilsson (2008) skriver att den liberala styrtekniken använder så mycket styrning och makt som är nödvändigt, alltså beroende på kontext. När barnet fräntas den biologiska familjen är det för placera det i en annan miljö där barnet har bättre förutsättningar till att utvecklas till en bra

samhällsmedborgare (Donzelot, 1977). Familjehemmen kan således ses som ett verktyg för att kunna bevara ett samhälles nöjda befolkning. Genom utredningar identifieras brister och behov hos barnet som måste tillgodoses. För att uppnå detta kan familjehem användas som ett verktyg i styrningstekniken. Det finns en senmodern familjeideologi som socialsekreterarna strävar efter och som också återges i familjehemsföräldrarnas berättelser gällande arbetsfördelningen mellan familjehemsföräldrarna. Det finns en idé om ett tänk som också det placerade barnet ska ta del av. Dock har vissa barn speciella behov som gör att det senmoderna familjelivet måste kombineras med det förmoderna familjelivet för att på så sätt nå styrandets och placeringens mål: att se till att det placerade barnet blir en trygg människa och en bra samhällsmedborgare. Därför kombineras familjehemsföräldrarnas frihet att styra deras sätt att arbeta med en mer direkt styrning där socialsekreterarna ser till att minst en av familjehemsföräldrarna tar steget tillbaka till hemmet från arbetsmarknaden.

Vad jag i analysen kommit fram till är att familjehemmen både följt med i familjelivsutvecklingen samtidigt som de även styrts mot att i vissa aspekter förbli förmoderna. Detta för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för trygghet, anknytning och omsorg. Dessa aspekter kan vara att familjehemsföräldrarna får ersättning för att stanna hemma för att ge omsorg åt de placerade barnen vilket begränsar deras möjligheter till att ta del av det offentliga planet utanför hemmet med alla dess möjligheter som stärker ens individualisering. Istället för en individualisering har jag snarare märkt av en stark gemenskap inom familjen där de egna behoven inte får stort utrymme. När det gäller föräldraskap har jag kommit fram till att samtliga familjehem ser de placerade barnen som sina egna barn vilket med stor sannolikhet är en förutsättning om en ömsesidig, nära och trygg relation ska kunna uppnås mellan familjehemsföräldrarna och de placerade barnen. Socialtjänsten är i rekryteringen och handledningen av familjehemsföräldrarna mån om att betona att barnen behöver närhet och trygghet bland annat genom att med hjälp av exempelvis BBIC identifiera just dessa behov hos de placerade barnen under utredningar. På detta sätt kan de styra familjehemsvården mot ett familjeliv där närhet, mycket gemenskap samt trygghet ses som nyckeln till en lyckad placering. Genom att identifiera dessa behov och delge dessa till familjehemsföräldrarna skapar de även förutsättningarna för att effektivt styra familjehemmen mot ett förmodernt familjeliv där omsorg inom hemmet spelar en viktig roll (Roman, 2004).

Majoriteten av socialsekreterarna som jag intervjuat samt tidigare forskning (Höjer, 2001) menar att det oftast är kvinnor som tar huvudansvaret i familjehemsuppdraget. Samtidigt har jag fått bilden av att socialsekreterarna som jag varit i kontakt med strävat efter att bryta denna trend genom att försöka att arbeta för att familjehemspappan också ska ta stort ansvar i familjehemsföräldrarollen. Dock är det tydligt att detta är enklare i teorin men svårare i praktiken då en familjehemsplacering är en samhällsåtgärd där ett barn är i behov av extra omsorg vilket gör att socialtjänsten ser efter möjligheten till att en av familjehemsföräldrarna eventuellt stannar hemma del eller heltid. Detta blir då alltså oftast kvinnan (Höjer, 2001). Om vi ser till dessa två aspekter att minst en av familjehemsföräldrarna på grund av uppdraget får stanna hemma del eller heltid samt att det oftast är kvinnan som gör det innebär det i stort sett att familjelivet inom familjehemsvården återgår till det traditionella, förmoderna med könsroller.

Frågan är om familjehemsföräldrarna verkligen behöver vara hemma på heltid för att kunna ge ett placerat barn trygghet eller om det skulle gå att leva ett senmodernt familjeliv som Schultz-Jørgensen (1999) beskriver det? Ett senmodernt familjeliv där båda familjehemsföräldrarna arbetar utanför hemmet för att sedan efter arbetet tillsammans vara familjehemsföräldrar hemma. Är det kvantiteten i omsorgen som är det viktiga eller kvalitén? Å andra sidan får då familjehemsföräldrarna tillgång till det offentliga planet som Schultz-Jørgensen (1999) skriver om där den senmoderna, autonoma, individualiserade individen ska skapa meningsfullhet. Hur hade familjehemsföräldrarna kunnat vara tillgängliga och ge en trygg omsorg om de hade arbetat utanför hemmet med alla de möjligheter det offentliga planet medför som: socialt liv utanför hemmet, träning eller annat föreningsliv, företagsfester med mera? Hur hade deras engagemang i omsorgen påverkats om de får tillgång till det offentliga livet där individualismen frodas?

Det är viktigt att påpeka att familjehem inte är riktiga familjer eller rättare sagt inte enbart är familjer utan en samhällsåtgärd, en intervention till följd av att barn far illa. Vidare får familjehemsföräldrarna ekonomisk ersättning för att vara familjehem och därför anpassa sig efter de behov ett placerat barn kan ha. Det kan möjligtvis vara så att det krävs att en av familjehemsföräldrarna behöver stanna hemma och inta en omsorgsroll för att kunna säkra ett krävande barns omsorg i den nya familjen. Frågan är i så fall varför socialsekreterarna som ansvarar för rekryteringen av familjehemsföräldrarna strävar efter ett senmodernt tänkande

hos de familjehem de rekryterar när intervjupersonernas erfarenheter och tidigare forskning (Höjer, 2001) säger att familjehem oftast just är traditionella där kvinnan har huvudansvaret för omsorgen. Den senmoderna familjen är delvis ett resultat feminismen som ersatt den funktionalistiska synen på familjen som den korrekta synen efter att på 1970- och 1980-talet dominerat familjeforskningen och familjedebatten. Hade socialsekreterarna öppet strävat efter ett funktionalistiskt synsätt på familjehem (Roman, 2003), ett förmodernt familjeliv med motiveringen att familjehem inte är en vanlig familj utan en intervention, en samhällsåtgärd där en tydlig omsorgsroll är väsentlig kan det vara rimligt att anta att samhället hade reagerat negativt eftersom det hade gått emot den aktuella normen och familjeideologin.

Det är här governmentality och den ideologiska kopplingen återigen kommer in. I teorin styrs även socialsekreterarna av den senmoderna familjeideologin även om deras sätt att arbeta styr familjehemmen mot ett förmodernt familjeliv. De har fria händer i arbetet med familjehem och strävar i grund och botten efter en senmodern familj. Dock kan speciella behov hos olika barn identifieras vilket gör att de för uppdragens skull styr familjehemmen mot ett förmodernt familjeliv fast med ett senmodernt tänkande genom att sträva efter familjehem där familjehemsföräldrarna delar på ansvaren så mycket som möjligt.

Under undersökningens gång har mycket fokus legat på det förmoderna och det senmoderna familjelivet. I framtida forskning skulle det vara intressant att undersöka hur de placerade barnen som vuxit upp i familjehemsvård ser på familjeliv och föräldraskap. Det finns en teoretisk, senmodern ideologi de växer upp i samtidigt som de i verkligheten växer upp i en delvis förmodern verklighet. Det vore således intressant att få veta mer om vilket familjeliv de själva sedan för vidare när de blir vuxna.

Referenser

- Bowlby, John. (1988). *En trygg bas: kliniska tillämpningar av bindningsteorin*. Svenska utgåvan Bokförlaget Natur och Kultur, Borås: 1994
- Bäck-Wiklund, Margareta. (2003). "Familj och modernitet". I Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson (red.): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur
- Donzelot, Jacques. (1977). *The policing of families*. London: The John Hopkins Press Ltd: 1997
- Foucault, Michel. (1991). "Governmentality". I Graham Burchell, Colin Gordon, Peter Miller (red.): *The Foucault effect. Studies in Governmentality with two lectures by and an interview with Michel Foucault*. Chicago: The University of Chicago
- Giddens, Anthony. (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Halvorsen, Knut. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Harden, Brenda-Jones, Meisch, Allison-D'Amour, Vick, Jessica, Pandohie-Johnson, Lisa. (2008). Measuring parenting among foster families: The development of the Foster Parent Attitudes Questionnaire (FPAQ), *Children and Youth Services Review*, vol. 30:8, ss. 879-892.
- Höjer, Ingrid. (2001). *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborgs universitet.
- Höjer, Ingrid. (2003). "Fosterfamiljen". I Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson (red.): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Körner, Eva. (2005). *Föräldraskapets (o)möjligheter*. Göteborg: Psykologi Aveny
- Lag om stöd och skydd för barn och unga (2009). Stockholm: Edita Sverige AB (Statens offentliga utredningar 2009:68)
- Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari, Jacobsson, Katarina. (2008). *Forskningsmetodik: För socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Nilsson, Roddy. (2008). *Foucault: En introduktion*. Lund: Grahn
- Perris, Carlo. (1996). *Ett band för livet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Repstad, Pål. (1999). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Rhodes, Kathryn, Orme, John, McSurdy, Michael. (2003). Foster Parents' Role Performance Responsibilities: Perceptions of Foster Mothers, Fathers, and Workers, *Source Children and Youth Services Review*. Vol. 25:12, ss. 935-964
- Rindfleisch, Nolan., Bean, Gerald, Denby Ramona. (1998). Why foster parents continue and cease

to foster. *Journal of Sociology and Social Welfare*, ss. 25, 5–24.

Roman, Christine. (2004). *Familjen i det moderna: sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Lund: Liber AB

Roman, Christine. (2003). ”Sociologiska perspektiv på familjen. Från komplementära könsroller till den rena relationen”. I Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson (red.): *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur

Schultz-Jørgensen, Per. (1999). *Familieliv – i børnefamilien*. I Dencik, L. & Shultz-Jørgensen, P. (red.) *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag

Skott, Carola. (2004). *Berättelsens praktik och teori: narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Sundell, Knut, Thunell, Mona. (1997). *Att arbeta som familjehem: en undersökning av familjehemsvården*. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten. (Rapport/Forsknings- och Utvecklingsenheten: 1997:4)

Thurén, Torsten. (2005). *Källkritik*. Stockholm: Liber AB

Thomassen, Magdalene. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups AB

Elektroniska källor

Vetenskapsrådets hemsida

http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf, 2009-10-01

Socialstyrelsens hemsida

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8331/2009-126-11_200912611.pdf, 2009-12-23

Bilaga 1

E-post till intervjupersoner

Hej X!

Jag bifogar intervjuformuläret med frågorna som kommer att ställas under intervjun. Frågorna kan komma att följas av följdfrågor.

Du/ni är som jag tidigare sagt helt anonyma i undersökningen. Namn eller orter som nämns under intervjun kommer inte att finnas med i studien. Du/ni svarar på de frågor ni vill svara på och kan när som helst avbryta ditt/ert deltagande i undersökningen. Materialet kommer endast att användas till denna undersökning.

Har du/ni några frågor eller funderingar är du/ni givetvis välkomna att kontakta mig!

Vänliga hälsningar

Christian Riderelli

Tel: xxx xxxxxxxx

Bilaga 2 - Intervjuguide för familjehem

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du/ni?
2. Hur många barn har ni placerade hos er idag?
3. Hur gamla är barnet/barnen och hur länge har de varit placerade hos er?
4. Hur länge har ni varit familjehem?

Familjeliv, föräldraskap och samarbete med socialsekreterare

- Kan du berätta om din familj, vilka som ingår i den?
- I vilken mån tillhör det placerade barnet ert familjeliv och tar del av familjens alla aktiviteter som exempelvis semester, födelsedagar?
- Vad betyder begreppet familj och familjeliv för dig?
- Vad tycker du utmärker en bra familj, ett bra familjehem?
- Finns det några tydliga ansvarsområden eller roller mellan dig och din partner i själva familjelivet?
- I vilken utsträckning arbetar ni utanför hemmet?
- Vilken uppgift ser du som den viktigaste i ert uppdrag som familjehem om du tänker på familj och familjeliv?
- Vilka uppgifter ser du som de viktigaste i föräldraskapet som familjehemsförälder?
- Är det någon av dig eller din partner som tar huvudansvaret för föräldraskapet eller är ansvaret jämnt fördelat?
- Har ni tydliga roller med din partner i föräldraskapet som familjehemsföräldrar?
- Hur nära har ni kommit barnet/barnen som föräldrar, har barnet/barnen kunnat knyta an (känna sig trygg) till någon av er?
- Vad utmärker enligt dig ett gott föräldraskap?
- Hur fria händer får ni i ert familjehemsföräldraskap?
- Finns det några riktlinjer ni bör följa i familjehemsuppdraget och föräldraskapet?
- Hur ser du på kontakt och samarbete med socialtjänsten och de biologiska föräldrarna?
- Vad består er kontakt med socialtjänsten av gällande familjehemsuppdraget?
- Har ni deltagit eller haft tillgång till någon utbildning för familjehemsuppdraget?
- Hur mycket har socialtjänsten och de biologiska föräldrarna att säga till om i ert fostrande av det placerade barnet/barnen?

Bilaga 3 – Intervjuguide för socialsekreterare

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du?
2. Vad ingår i dina arbetsuppgifter?
3. Har du eller har haft kontakt med verksamma familjehem?
4. Hur lång erfarenhet har du av att arbeta med familjehem?

Familjeliv, föräldraskap och samarbete med socialsekreterare

- Kan du berätta om hur familjehem brukar se ut, vilka som brukar ingå i dem?
- I vilken mån brukar och bör placerade barn tillhöra familjehemmens inre familjeliv?
- Vad betyder begreppet familj och familjeliv för dig?
- Vad tycker du utmärker en bra familj, ett bra familjehem?
- Brukar det enligt dig finnas några tydliga ansvarsområden eller roller mellan familjehemsföräldrarna i själva familjelivet?
- I vilken utsträckning brukar båda familjehemsföräldrarna arbeta utanför hemmet?
- Vilken uppgift ser du som den viktigaste i uppdraget som familjehem om du tänker på familj och familjeliv?
- Vilka uppgifter ser du som de viktigaste i föräldraskapet som familjehemsföräldrar har?
- Brukar det vara någon av familjehemsföräldrarna som tar huvudansvaret för föräldraskapet eller är ansvaret jämnt fördelat?
- Brukar det finnas tydliga roller mellan familjehemsföräldrarna i föräldraskapet som familjehemsföräldrar?
- Hur nära brukar familjehemsföräldrarna komma det placerade barnet som föräldrar, brukar barnet kunna knyta an (känna sig trygg) till någon av familjehemsföräldrarna?
- Vad utmärker enligt dig ett gott föräldraskap?
- Hur fria händer får familjehemsföräldrarna i ett familjehemsföräldraskap?
- Finns det några riktlinjer de bör följa i familjehemsuppdraget och föräldraskapet?
- Hur ser du på familjehemsföräldrarnas kontakt och samarbete med socialtjänsten och de biologiska föräldrarna?
- Vad består er kontakt med familjehemsföräldrarna av gällande familjehemsuppdraget?
- Har ni utbildningar och eventuella riktlinjer för familjehemsföräldrarna?
- Hur mycket har ni och de biologiska föräldrarna att säga till om i familjehemsföräldrarnas fostrande av det placerade barnet?